Jaroslav David (Ostrava) – Tereza Klemensová (Ostrava) – Jana Davidová Glogarová (Ostrava)

„LÁKALY MĚ ZÁHADY MÍSTNÍCH JMEN…“ ROZHOVOR S PROF. RUDOLFEM ŠRÁMKEM

Když si domlouváte setkání s profesorem Rudolfem Šrámkem u něj doma, je to onomastická exkurze už při popisu cesty: „Z šaliny vystoupíte v Žabinách u Kapličky.“ V září roku 2020 jsme si s Rudolfem Šrámkem povídali v tichém prostředí brněnské prvorepublikové vily nejen o lingvistice, onomastice a dialektologii, ale také o dětství na Hlučínsku a inspiracích jeho badatelského zájmu. Rozhovor původně vznikl jako součást podcastu Z Čejovny, vydávaného Katedrou českého jazyka Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Je poctou jedné z klíčových osobností české jazykovědy 20. století a současně spoluzakladateli ostravské onomastiky.

Ačkoliv jste přišel na svět v porodnici v Zábřehu (dnes Ostrava-Zábřeh), dětství jste strávil jen kousek od Ostravy, konkrétně v Hošťálkovicích na Hlučínsku. Jaká byla na Hlučínsku v minulosti jazyková situace?

Hlučínsko, v tomto kraji se říká na *Prajzké* a lidem zde žijícím *Prajzáci*, patřilo v letech 1742–1920 k Prusku, později k Německu, a to až do roku 1945. V minulosti zde tedy koexistovaly dva jazyky – čeština ve formě archaického místního nářečí českého, které bylo v mnoha ohledech přímým pokračovatelem některých staročeských jevů. Tento český dialekt, tzv. *po našemu*, nad sebou neměl spisovnou češtinu. Když lidé sáhli po peru a chtěli něco napsat, psali německy, protože školství a veškerý veřejný život byly německé. Za okupace, po našemu *za Reichu*, byl domácí český dialekt na veřejnosti přímo zakázán a udržoval se pouze v úzkém familiárním kruhu, případně v kostele. Je totiž zajímavé, že Hlučínsko sice bylo součástí Pruska či Německa, ale církevně až do vzniku ostravsko-opavské diecéze patřilo k olomoucké arcidiecézi.

Co je tedy váš rodný jazyk – nářečí češtiny, anebo němčina?

Rodný jazyk je pro mě české nářečí na Hlučínsku. Vedle toho pak pro mě byla komunikačním jazykem také němčina. Takže jsem vlastně vyrůstal ve dvojjazyčném prostředí, což se později projevilo jako velká výhoda při lingvistické interpretaci rozmanitých jevů.

Naše rodina a široké příbuzenstvo bylo opravdu velké a domácí kontakty byly česko-německo-polské. Několik příbuzných mám ve Vestfálsku. Jedna teta se provdala do Vratislavi, po našemu *do Vraclavja*, další teta do Gorziczek za Bohumínem, hned za hranicí, a další do Turzovky. Žil jsem tedy neustále v jazykovém

kotli. Do toho přišli po válce na hlučínské školy čeští profesoři. Já sám jsem absolvoval ještě německou obecnou školu a první třídu německého gymnázia v Opavě, kterou jsem nedokončil, protože přišla válka. V pětačtyřicátém roce jsme nemohli jít přímo do české školy, protože jsme neuměli spisovně česky. Slova *schody* jsme četli *šody* a *schůze* jako *šuce* tak, jak jsme se naučili v německé škole. Čeští učitelé a profesoři to tedy měli těžké.

Stává se vám ještě dnes, že např. v soukromých situacích použijete nářečí nebo němčinu?

Nářečí používám. Dříve často, ale teď již méně. Do Hošťálkovic už tolik nejezdím a také kliky od domů, kde bydlela přímá přízeň, už neexistují, protože tito lidé postupně zemřeli. S mou sestřenicí, která bydlí v Ostravě, jsme nejstaršími členy příbuzenstva, a když se sejdeme, tak mluvíme *po našemu, synku*. To je jasné. Když ale takto otevřu ústa v Hošťálkovicích, mladá generace se na mě dívá jako na muzeální kus. Jak to ten chlap mluví? Zdejší nářečí se neobyčejně silně a rychle vyvinulo a obrat *budžče počichu džeči* už dnes neuslyšíte. Německy samozřejmě mluvím taky, např. když jsem jednou za týden v německém klubu nebo když jsem přednášel v Německu, v Rakousku či ve Skandinávii.

Později jste vystudoval obor čeština – ruština na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, takže vaším dalším jazykem je ruština. Jaké jiné jazyky ještě ovládáte? A jak se díváte na roli angličtiny, která v současnosti poráží národní jazyky třeba i ve vědě?

S ruštinou to bylo tak. Chtěl jsem se zapsat na kombinaci čeština – němčina, která ale ještě v roce 1953 nebyla otevřená. Proto jsem šel na ruštinu a dobře jsem udělal, protože jsem tam získal základy k pozdější srovnávací komparatistické slavistice. Slavistika bez znalosti ruštiny, polštiny a chorvatštiny je prostě nemyslitelná.

Dominanci angličtiny považuji za naprosto samozřejmou věc. Svět se neuvěřitelně rychle globalizuje nejen v oblasti předávání informací, ale i v konkrétních situacích a detailech. Kontakt je díky technickým prostředkům a vývoji dnes velice jednoduchý a dostat se na druhý konec světa je možné nejen pomocí e-mailu, ale i fyzicky. To vyžaduje společný jazyk, lingua franca, čemuž z historických důvodů angličtina vyhovuje velice dobře. Nářky nad tím, že je náš jazyk zanesený množstvím anglicismů, jsou samozřejmým důsledkem této situace. Musím říct, že češtinu v tomto směru vlastně obdivuji. To, že je schopna vstřebat do sebe tolik prvků, a to nikoli jen na úrovni slovo – slovo, ale také slovo – slovo a zapojení do gramatického a větného systému. Slovo *mailovat* není to samé jako *mail*, že? Nemám tedy strach, že by čeština ztratila charakter a strukturu slovanského jazyka. Samozřejmě se objevují i některé prvky, které napodobují angličtinu, ale to je vývoj, který lze pozorovat i v jiných jazycích. Když jsem v kontaktu s němčinou,

třeba na dovolené, a vedle na dece leží mladí Němci, je slyšet, že rozsah anglicismů je v ní o něco větší, protože angličtina i němčina jsou germánské jazyky. U nás je však větší tematická specifikace přejímek a větší míra žurnalismů, žargonu, slangovosti. Celkově vzato ale *voda* zůstává *voda*, *spát* bude *spát* a 1. pád bude 1. pád.

Vrátíme-li se ještě k vašim studiím na univerzitě, kdo byly vaše vzory, které vás formovaly v dalším výzkumu a ve vašem badatelském zaměření?

O tomto tématu jsem často přemýšlel, a sice ne z potřeby spínat se s nějakou osobou, nýbrž abych zjistil, zda moje vědecká práce byla někým formována, zda na něco navazovala a z něčeho vyrůstala. Mým prvním učitelem pro český jazyk, zejména v jeho spisovné podobě, byl František Trávníček. Ať byl jakýkoli, jeho mluvnice je příkladem velké systematiky a znalosti neobyčejně širokého materiálu. Neobyčejně na mě také zapůsobil tehdy mladý asistent Arnošt Lamprecht, který nás měl z historické mluvnice a bez přestání se hluboce navracel k fonologickým věcem. Současně byl dobrý znalec dialektu. To vše se dostalo do mého názorového světa a odrazilo se i v mé pedagogické práci. Nezapomenutelný pro mě byl i pan profesor Josef Kurz, slavista, který nepřednášel, ale kázal. Chodil po posluchárně a s rozpřaženýma rukama nám vykládal o Cyrilovi a Metodějovi, o rukopisech a dalších věcech. Sypal na nás poznatky ze staroslověnštiny a církevní slovanštiny, a to vše z pohledu komparace mezi jednotlivými slovanskými jazyky. To se mi později vrátilo, např. když jsem se začal zabývat areálovým rozložením místních jmen z hlediska chronologických vrstev. Proč jsou vedle sebe v okolí Brna Popovice, Popůvky, Popovičky či Opatov a Opatovice a v mladších sídelních oblastech Kostelec, Kněžice a Kněževes? Posledním z dob brněnského studia, který mě ovlivnil velmi intenzivně, byl etymolog, profesor Václav Machek, kterého pokládám za svého velkého učitele. Měl fenomenální znalost nikoli jenom materiálu, ale i věcné stránky a byl v podstatě zastáncem teorie Namen und Sachen, věci a jména. Když tedy mluvil např. o slově *brdo*, popsal nám současně celý tkalcovský stav. Z Prahy bych vzpomněl na profesora Vladimíra Šmilauera, který mi otevřel mnoho bran do onomastiky. Těmito branami jsem procházel a noblesní profesor Šmilauer se vždy díval, kam vlastně jdu. Nikdy mně nekladl přes cestu překážky, naopak mě velice podporoval. Když mi bylo šestadvacet let a musel jsem začít pracovat na velikém díle *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*, profesor Šmilauer byl recenzent. A byla to recenze, jak se patří, což pro mě hodně znamenalo. V neposlední řadě bylo mým učitelem i ovzduší Ústavu pro jazyk český – v Brně osobnosti jako profesor Jan Chloupek či kolega Jan Balhar, v Praze Josef Filipec, František Daneš, Slavomír Utěšený, Jaroslav Voráč a další.

Ve vašem životopise je důležitou položkou také Ostrava, velké město nedaleko Hošťálkovic i místo, kde jste na přelomu šedesátých a sedmdesátých let společně s Naděždou Bayerovou zakládal onomastický a dialektologický

výzkum na tehdejší Pedagogické fakultě, předchůdkyni dnešní Ostravské univerzity. Jak na ni s odstupem let vzpomínáte?

Dědina, odkud pocházím, byla přímo na hranici Ostravy. Říkali jsme vždy *idu na druhu stranu*, což znamenalo za Odru, na Hulváky, do Mariánských hor, do Nové Vsi. Chodil jsem tam rád z několika důvodů. Jednak proto, že prostému chlapci z dědiny imponovalo velké město. Zadruhé proto, že jsem měl později výborné kantory na výtvarnou a hudební výchovu – většinou šlo o učitele, kteří byli komunisty na gymnázium do Hlučína posláni za trest –, kteří nás vodili do Ostravy do Domu umění a seznamovali nás s kulturním životem regionu, který se realizoval v Ostravě. Třetí okolnost byla ta, že zdejší hornické prostředí, do kterého můj tatínek velice intenzivně vplul i „funkcionářsky", mělo styky i s ostravskými šachtami, kam mě tatínek dost často brával. To bylo moc hezké, protože horníci, většinou už důchodci, krásně mluvili hornickým slangem. Čtvrtým důležitým momentem byla existence nejbližšího nádraží právě v Ostravě. Když chtěl někdo někam jet, za Pruska i za Reichu, musel na vlak do Ostravy. Zatímco lidé z vnitřního Hlučínska chodili do Opavy nebo do Ratiboře, my jsme chodili přes vodu na tramvaj, na lokálku a do Přívozu nebo do Svinova pěšky.

Říkal jste, že váš tatínek byl havíř. Nechtěl z vás také mít havíře?

Ne! Tatínek byl člověk z chudé a početné rodiny, ale na své sociální postavení to byl velmi inteligentní člověk. Za první republiky pomáhal na obecním úřadě. Když skončila válka, naučil se psát na stroji a lidem z dědiny vyřizoval všelijaké žádosti. Vždycky v neděli po obědě si oblékl vestu, sedl si ke stolu v čisté košili, vytáhl papíry a začal psát. Neuměl spisovnou češtinu, ale pokoušel se o to. Při psaní nevěděl, kam patří háček a čárka, tak psal bez nich. Potom se na to zadíval a rozdělil do textu několik háčků a několik čárek. Háčky poznal rychle, ale délky mu vůbec nešly. S maminkou jsem si na studiích v Brně korespondoval švabachem, protože maminka i já jsme se jej učili v německé škole. To byla pro mě další škola, zjištění, jak grafický obraz jazyka může mít v jazykovém kontaktu nejrozmanitější a zcela neočekávané podoby.

Kdy jste se rozhodl pro studium na gymnáziu?

Ke konci války se u nás doma scházeli a diskutovali můj tatínek, bratr mé maminky, jeden z posledních předválečných starostů Hošťálkovic, a pan kaplan Bedřich Prchala, rodák z Dolního Benešova na Hlučínsku, později děkan u sv. Jakuba v České Kamenici. Protože se blížila fronta, diskutovali o tom, co bude po válce. Pan farář rozhodl, že *Rudžin* – mně se říkalo *Rudžin – Rudžin pudže na školy*. Zapsal mě do Opavy na německé gymnázium, protože do Ostravy to nebylo možné. Po válce mě tatínek přihlásil do Ostravy na Matiční gymnázium. Šel jsem tam a měl jsem napsat, co jsem dělal o prázdninách. Jenže jsem tomu nerozuměl. *Bo co sem robil o ferioch*, to jsem věděl, ale já jsem měl psát o prázdninách. To slovo

jsem vůbec neznal. Dva roky, až do roku 1947, jsem se proto učil česky. Poté jsem šel na gymnázium. Moje maminka mé studium respektovala, ale její představy byly jiné. Její ideál bylo vystavět chalupu, pěkně se oženit, mět kozu, krávu Malinu. Takový normální venkovský život. Řekl bych ale, že ve skrytu duše byla v jistém smyslu slova hrdá.

Proč jste si z lingvistických disciplín vybral právě dialektologii a onomastiku? Bylo to dáno např. i tím, že jste sám mluvil poměrně archaickým nářečím?

Šlo o vývojový aspekt a svázanost s místem, které mě o nich přesvědčily už v gymnaziálních letech. Už v septimě na gymnáziu jsem měl profesora, který studoval dialektologii u Jaromíra Běliče v Olomouci. Ten nám vždy říkal: „Starý dialekt poznáte, zrovna vy tady mluvíte starým dialektem.“ Mě osobně zajímal především vývoj jazyka, a právě dialekty v sobě nesly stopy vývoje, zejména pak místní jména. Lákaly mě záhady místních jmen a vlastně vlastních jmen vůbec. U jména *Vrbiny* mně bylo jasné, že tam rostlo plno vrb, ale kousek za Vrbinami je *Strubisko*. Co znamená *strubisko*? Na Strubisko jsem se vždy díval z hráze a přemýšlel jsem, co ten název může znamenat.

Vzpomenete si na téma vašeho prvního dialektologického nebo onomastického výzkumu?

Ano. Můj úplně první dialektologický výzkum byl motivován zmíněným kantorem v septimě. Ústav pro jazyk český tehdy pořádal anketový výzkum nářečí, nejprve pod vedením Františka Kopečného, později Adolfa Kellnera. Anketní list přišel na každou obec, i k nám do Hošťálkovic. Starosta ho dal tatínkovi, aby ho vyplnil, a protože jsem se o to zajímal, vyplňovali jsme ho spolu. Šel jsem za panem Šikorou, za panem Hrubým a za panem Sladkým, což byli velcí sedláci, kteří mně předvedli své pluhy, co jsou *klače*, *ostří* atd. Druhý můj výzkum se týkal rodinného názvosloví – kdo je *ujec* a kdo je *stryk*, kdo je *ujčina* a kdo je *stryna*. Začal jsem se těmito tématy zabývat a vznikly z toho i mé první dva články *Zbytky příbuzenského názvosloví na Hlučínsku* a *Názvosloví pluhů na Hlučínsku*.

Asi nejrozsáhlejší je vaše práce *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*, která vznikla ve spolupráci s Ladislavem Hosákem. Jak jste se, v té době jako mladý badatel, dostal k tak velkému projektu?

Ty dvě jmenované studie jsem udělal tzv. na kole. Hlučínsko jsem totiž celé, dědinu vedle dědiny, projel a sbíral jsem materiál. Všímal jsem si i pomístních jmen, protože jsem se tím začínal zabývat. Velmi brzy, mám dojem, že v roce 1959 nebo 1960, jsem otiskl studii *Dva typy pomístních jmen na Hlučínsku*. Toho si všiml v Praze, tehdy mně neznámý, Vladimír Šmilauer, což se později ukázalo být důležité.

V Místopisné komisi v Praze bylo v té době rozhodnuto připravit moravskoslezský pandán ke slovníku *Místní jména v Čechách* Antonína Profouse. Autorem

historické části se měl stát profesor Ladislav Hosák. Ale teď, kdo udělá výklad? Měl to dělat profesor František Kopečný, který pracoval ve Slovanském ústavě, protože byl z ideologických důvodů vyloučen z olomoucké univerzity, a začal se věnovat srovnávacímu etymologickému slovníku slovanských jazyků. Já jsem tehdy už prvním rokem pracoval v Ústavu pro jazyk český a s profesorem Kopečným jsem se setkal, když jsem mapoval pokusné mapy z Hané. A protože byl učitelem z Olomouce, šel jsem za ním s nějakým dotazem ohledně dotazníku. Kopečný tedy věděl, že se zabývám onomastikou. Když v Praze v Ústavu pro jazyk český Bohuslav Havránek s Vladimírem Šmilauerem jako předsedou Místopisné komise svolali poradu, aby vybrali lingvistu pro *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*, profesor Kopečný řekl, že zná v Brně mladého člověka, který by to mohl umět a být pracovitý, a já nevím co ještě. Profesor Šmilauer, který přečetl můj článek o pomístních jménech na Hlučínsku, jak už jsem zmínil, řekl, že je to slibné. Profesor Havránek se mnou dělal vstupní hovor do aspirantury čili do doktorského studia, jak se dneska říká. Zřejmě jsem tehdy prokázal jisté znalosti, takže si na mě vzpomněl a souhlasil.

Komise mě pozvala do Prahy. Když jsem tam přijel, sešel se Havránek, Kopečný, Šmilauer a Hosák, kteří si mě vzali na paškál a probírali mě ze všech stran, jestli to zvládnu, nebo ne. Rozhovořil jsem se tehdy o spojení dialektologie a onomastiky, konkrétně o tvoření názvů obyvatelstva a přídavných jménech. O tomto tématu mimochodem později vyšel velký článek, který se do dnešních dní cituje. Překvapilo je, jak lze dialektologii zkoumat v souvislosti s onomastikou, a to rozhodlo. A tak jsem to dostal. Vzal jsem si dva měsíce na rozmyšlenou. Vladimír Šmilauer se mezitím stal mým školitelem na aspirantuře v Praze. Doporučil mně vyzkoušet nejprve výklad 100 jmen. Vzal jsem si jich asi 50, ale už za týden jsem s pochybami psal do Prahy: „Ale já nemám historické doklady, já nevím, jak se to jméno vyvíjelo, jak je zapsané. To ví Hosák.“ Šmilauer to označil za kritický a uvážlivý přístup, což definitivně rozhodlo.

Jak vlastně probíhala spolupráce mladého badatele se zkušeným profesorem?

Ladislav Hosák bydlel dvě ulice pod námi, a tak jsem k němu šel. Dal mi papíry formátu A5 – dodnes jsou v archivu uloženy – s historickými doklady ke každému jménu. Já jsem k tomu na jinou kartotéku psal etymologie, jak tomu říkal, čili výklad. Ale protože jsem anketovým cestováním sesbíral dialektologicky nářeční doklady, řekl jsem Hosákovi a Šmilauerovi, že nebudu metodologicky a graficky pouze opakovat Profouse a že zavedu pět nebo šest rubrik, které budou mít stabilní a přesný obsah. Tedy 1. vše, co se týká lokalizace, statutu atd., 2. všechny doklady, 3. o jaké se jedná panství, národnost atd., 4. nářeční doklad, 5. výklad a 6. výběr pomístního jména, který má historickou hodnotu a odkazuje na zaniklou ves. To bylo s velkým uznáním přijato v Místopisné komisi. V tomto směru se jasně oddělilo autorství historikovo, autorství společné a autorství moje. Rubriky 2 a 3 jsou

Hosákovy, 1, 5 a 6 jsou moje. Začal jsem tedy psát etymologie a nepostupoval jsem jako Profous, jméno po jménu, nýbrž jsem si vzal knihu *Moravská jména místní* Františka Černého a Pavla Váši a podle jejich příkladu – postupují po etymologických kořenech – jsem jména začal sepisovat po sufixech. Když jsem narazil na *-ín* v *Hodonín*, tak jsem věděl, že Hodonín u Kunštátu má za souseda *Věstín*, *Bolešín*, *Dalečín*, *Ubušín* atd., a že tedy jde o areál. Tím jsem se dostal k areálové hodnotě toponymie, která je vázána na určitou formu a na určitou dobu. V případě starých, archeologicky podpořených sídelních oblastí jsem spolupracoval i s archeology a vyžádal si mapu archeologických nalezišť. Velice silně jsem se orientoval také na komparaci s polštinou, s lužickou srbštinou – tedy s východním Německem, kde jsem to prošmejdil, jak to šlo –, někdy s ruštinou. Od samého počátku jsem počítal s tím, že moravskoslezskou toponymii zařadím do souvislosti s celočeskou toponymií.

Jak byste popsal svou metodu výkladu jmen?

Moje metoda zahrnovala historický doklad a přesnou jazykovou znalost. Šlo mi o znalost jazykového hávu jména na úrovni fonologické, o způsob tvoření, stáří dokladů či polohy pojmenovaného sídla. Důležitá je také motivace, protože ne ve všech jazycích jsou motivy stejné. Zajímalo mě také užití jména v komunikaci, způsob, jak se dostává do lidové etymologie, ve které samozřejmě funguje jiná systematika.

Je vůbec nějaké jméno, jehož motivace a etymologie je vám dodnes záhadou?

To je dobrá otázka. Upřímně se přiznávám, že u některých jmen nevím. Ne, že bych si nevěděl rady, ale možných výkladů je tolik, že se neumím rozhodnout. Jako příklad mě napadá jméno řeky *Jihlava*, které je buď praslovanské, tedy *jihla*, *jehla*, anebo germánské, tedy *igel* – ježek, pichlavé dno řeky. Takových věcí je víc.

Součástí vaší práce byl i nářeční a onomastický terénní výzkum. Jakou radu byste dal začínajícímu badateli, který se na svůj první terénní výzkum teprve chystá?

Zaprvé musíte mít odborně fundovaný zájem. Není možné jet někam na výzkum a nevědět např. to, že existuje přehláska *a* v *jať* nebo *u* v *i*. Když to nevíte, tak si nevšimnete, že *na mú dušu* je dialektologický fonologický jev v morfologické pozici. Za druhé musíte mít dobrý sluch, abyste to uslyšel. Za třetí musíte umět v komunikaci s člověkem, který je vaším informátorem, selektovat to, co vás zajímá, a to od zvukové stránky až po syntaktické jevy. Když se řekne *vařilo se smetana*, nikoli *vařila se smetana*, je to dialektismus, který zasahuje celou větu. Je třeba pro to mít cit. Dále musíte mít trpělivost a chovat se jemně a uctivě k informátorům. Nesmíte za žádných okolností vyjadřovat společenskou nadřazenost a nedej

bože se představit jako doktor nebo profesor. A poslední dobrá rada – nářečí slyšíte, kde chcete. Když půjdete cíleně do nějaké vesnice a pojedete tam vlakem či autobusem, nikoli autem nebo na kole, tak nastražte uši už na zastávce. Na zastávce se totiž potkávají tamější lidé a mluví zcela spontánně, kdežto případný dialog už budete tematicky řídit nebo směřovat. Málokdy se vám stane, že posloucháte spontánní fungující dialog. Spontánní komunikace je výhodná i nevýhodná současně, protože se v ní snese šílené množství jazykových prvků, které třeba nestačíte ani vnímat a zhodnotit. Já osobně jsem jezdil autobusem nebo vlakem vždycky. Na zastávce jsem třeba předstíral, že neznám cestu, lidé začali vyprávět a já jsem poslouchal. Říká *ja mam chałupu za tum vodum*, anebo *já mám chalupu za tú vodú*? Když řekl *za tum vodum*, byl jsem rád, protože jsem to očekával. Když ale řekl *s tú knihú není to také dobré*, tak jsem se zarazil. Pak ale jeho žena pokračovala *mluvila sem* či *za tum knihum*. A máme to. Je tedy třeba neustále být v pozornosti.

Co vám osobně – kromě shromážděného jazykového materiálu – přinesly terénní výzkumy?

Terénní výzkum je vypjatá činnost. Mně dělal velikou radost a do smrti toho nebudou litovat. Díky němu jsem do sebe vstřebal zvukovou realizaci i terén. Na střední Moravě téměř není místo, kde bychom já sám nebo s Janou Pleskalovou nebo s Janem Balharem a dalšími společně se studenty nebyli. Díky tomu si vytvoříte zvukovou a nářeční mapu, řekněme jazykovou mapu světa. Proto vás nepřekvapí, když přijdete do Nového Města na Moravě, sedíte v hospodě a někdo vedle si s druhým říká *Já mám zejtra moc práce, víš? Já musím do Híhlavy*. Nikoli do *Jihlavy*, ale do *Híhlavy*, protože na celé západní Moravě je *h-ová* proteze, *hójest* nikoli *újezd*. Potvrzuje to existenci tohoto jevu, což je fantastické v tom, že vidíte, že národní jazyk není něco ustrnulého a pevného. Jazyk, trošku nadneseně, různým způsobem tepe a ona různost je podmíněna regionálně, vzděláním, kulturní tradicí, znalostí, kontaktem, osobní prestiží atd. Známý folklorista, profesor Dušan Holý, bratr zpěváka Luboše Holého, mluvil doma podobně jako já archaickou vrstvou nářečí. Když mluvili mezi sebou, používali obecný východomoravský dialekt, ale ne s těmi „fajnůstkami“ dialektu archaického. Když přišel na fakultu, mluvil jako kniha. Vždycky říkal: „No, víš, to není jenom tak, že bych mohl všude stejně. Vždyť ten jazyk je jako stupnice“. Je třeba vidět jazyk jako živý útvar. Samozřejmě, nemůže to být jazyk jako neřízená bouře nebo tornádo, ale spíše takový vánek. Bouře by rozbila strukturu celého domu. Něco takového v jazyce být nemůže. Úkolem bohemistiky je pro mě typologie důsledků změn struktury jazyka např. čtyřicátých let, osmdesátých let, čímž se ukáže, co je pevné jádro jako železobetonová konstrukce a co je náplň, která se prostě proměňuje. Proto je například tendence nepřechylování ženských příjmení chybná, protože se netýká vánku, ale jde o podřezání jednoho strukturního prvku, který je charakteristický pro všechny slovanské jazyky.

Rozhovor vznikl s podporou projektu č. SGS03/FF/2022 *Od etymologie ke krajině: témata české onomastiky 21. století* (Ostravská univerzita, Filozofická fakulta).

Jana Davidová Glogarová
ORCID: 0000-0002-3946-1379
jana.davidova@osu.cz
Katedra českého jazyka
Filozofická fakulta
Ostravská univerzita
Reální 3
701 03 Ostrava

Tereza Klemensová
ORCID: 0000-0002-9635-0851
tereza.klemensova@osu.cz
Katedra českého jazyka
Filozofická fakulta
Ostravská univerzita
Reální 3
701 03 Ostrava

Jaroslav David
ORCID: 0000-0003-2443-5351
jaroslav.david@osu.cz
Katedra českého jazyka
Filozofická fakulta
Ostravská univerzita
Reální 3
701 03 Ostrava

Tento článek je volně přístupný na základě licence *Creative Commons Uveďte původ 4.0 Mezinárodní veřejná licence*, která umožňuje používání, šíření a reprodukci článku za podmínky, že původní článek bude řádně citován. Licenční podmínky jsou dostupné zde: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.cs.

This is an open access article under the terms of the *Creative Commons Attribution 4.0 International Public License*, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original article is properly cited. The license terms are available here: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.